

СЕРЕДНЯ ОСВІТА

УДК 373.5.016:811.161.2'367
DOI 10.31494/2412-9208-2023-1-2-238-252

ADJOINING CONSTRUCTIONS: THE PROBLEM OF THEIR DISTINGUISHING AND APPROPRIATENESS OF STUDYING IN COMPREHENSIVE SCHOOL

ПРИЄДНУВАЛЬНІ КОНСТРУКЦІЇ: ПРОБЛЕМА РОЗРІЗНЕННЯ ТА ДОЦІЛЬНІСТЬ ВИВЧЕННЯ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ

Valerii BOHDAN,

PhD in Philology, Associate
Professor

Валерій БОГДАН,

кандидат філологічних наук,
доцент

valeriy.bogdan@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-0985-5211>

*Berdyansk State Pedagogical
University,*

✉ 4, Schmidta St., Berdiansk,
Zaporizhzhia oblast, 71100, Ukraine

*Бердянський державний
педагогічний університет,*

✉ вул. Шмідта, 4, м. Бердянськ,
Запорізька обл., 71100, Україна

Original manuscript received: August 01, 2023

Revised manuscript accepted: August 30, 2023

ABSTRACT

Intensive language and intellectual development of senior pupils, their creative thinking, language sense and taste, conscious language behaviour and skills as well as speech self-improvement are impossible without the acquisition of all the wealth of expressive possibilities of the modern literary language, including syntactic means that go beyond the framework of a sentence.

However, the procedures, techniques and methods of forming figurative and emotional written speech of schoolchildren, the development of their eloquence, and text editing skills are not yet sufficiently presented in the language teaching methods, which heightens the need for modernisation of the system of studying text-forming categories and regularities of text construction, which would include the methodology of studying units of expressive syntax in general and adjoining construction (AC) in particular.

The paper provides an analysis of the formal and semantic peculiarities of an AC, intending to develop an optimal methodology for teaching this textual unit of expressive syntax in Ukrainian language classes. The mandatory PC parameters are a fixed two-component structure (the first is a base utterance (BU), the second is an adjoined part (AP) attached to it with an adjoining connective word (ACW). The optional parameters are the number of APs within an AC, the contact/remote position of an AP, the originality of an ACW (repetition or its absence) and the presence of optional elements in the composition of an AC.

We have singled out the following groups of semantic relations between a BU and an AP: additional information/clarification, hypothesis/conclusion, cause/consequence and contrast/enumeration.

School programmes on the Ukrainian language (both the specialised and standard level) were analysed in terms of the amount of material on textual issues that

is offered to be learned by students of grades 10-11, and the expediency of studying an AC in Ukrainian language lessons was substantiated.

Keywords: *adjoining construction, base utterance, adjoined part, adjoining connective word, means of expressive syntax, syntactic norm, punctuation norm.*

Вступ. Програма профільного навчання державної мови наголошує, що її особливістю є «інтенсивний мовний та інтелектуальний розвиток старшокласників, їх творчого мислення, уяви, мовного чуття і мовного смаку, усвідомленої позитивної мовної поведінки, мовнокомунікативних умінь, творчих здібностей, формування навичок самостійної навчальної діяльності, мовленнєвого самовдосконалення» [36:4]. Поставлені цілі сприятимуть вільному володінню виражальними засобами сучасної літературної мови як на реченнєвому, так і на текстовому рівні в її різних стилях і жанрах.

У методиці навчання мови намічений перехід від прикладного використання тексту як ілюстративного матеріалу до розгляду тексту в функціонально-стилістичному аспекті. Адаже така робота з текстом охоплює всі види мовленнєвої діяльності. Цьому сприяли дослідження тексту як одиниці мови та мовлення в лінгвістиці, а також у психології й психолінгвістиці. Вивчення тексту як комунікативної одиниці на уроках мови видається неможливим без розгляду синтаксичних одиниць рівня тексту, детальний аналіз яких забезпечили лінгвістичні розвідки І. Арнольд, М. Бахтіна, В. Богдана, В. Бухбіндер, Н. Валгіної, В. Дмитренко (Самохіної), ван Дейка, О. Воробійової, І. Гальперіна, Т. Єщенко, А. Загнітка, І. Колегаєвої, І. Кочан, М. Крупи, В. Кухаренко, Ю. Лотмана, М. Ляпон, А. Науменка, О. Селіванової, З. Тураєвої та ін.

Проте в методиці навчання мови ще недостатньо представлені способи, прийоми та методи формування образного й емоційного писемного мовлення школярів, розвитку їхнього красномовства, навичок редагування текстів, що у свою чергу зумовлює потребу в удосконаленні системи вивчення текстоутворювальних категорій та закономірностей побудови тексту (згідно з задекларованим принципом текстоцентризму) [36], яка б включала методику вивчення одиниць експресивного синтаксису взагалі та приєднувальної конструкції (далі – ПК) зокрема як засобів увиразнення тексту.

Таким чином, *актуальність* нашого дослідження зумовлена необхідністю обґрунтування вивчення ПК як одиниці експресивного синтаксису в шкільному курсі української мови.

Мета роботи – дослідити структурні та семантичні особливості ПК з метою розробки оптимальної методології навчання цієї текстової одиниці експресивного синтаксису на уроках української мови. Поставлена мета передбачає необхідність розв'язання таких завдань: розглянути облігаторні та факультативні риси формальної організації ПК і смислові відношення між БВ і ПК, проаналізувати шкільні програми з української мови й обґрунтувати доцільність вивчення ПК на уроках української мови.

Методи та методики дослідження. Виходячи з поставлених завдань у роботі застосовано такі методи: описово-аналітичний (для пояснення структурно-семантичних і функціональних властивостей ПК),

методи порівняння, синтезу (для встановлення структурно-семантичної та функціонально-синтаксичної варіативності ПК) і контекстологічного аналізу (з метою уточнення форми та семантики ПК).

Результати та дискусії. Серед актуальних завдань сучасного текстознавства провідне місце займає всебічне вивчення тексту як максимальної одиниці мовної діяльності. Вирішення цієї глобальної задачі не може бути успішним без дослідження компонентів тексту (текстових одиниць), їхньої будови, семантики, прагматики, функціонування та закономірностей зв'язку між ними, тому що принцип текстотворчості (текстоцентризму), на який орієнтована програма профільного навчання старшокласників державної мови як раз і означає «вивчення мовних одиниць на текстовій основі, засвоєння учнями мовних знань і формування компетентностей на основі текстів різних стилів, типів і жанрів мовлення, формування вмінь сприймати, відтворювати чужі і створювати власні висловлювання тощо» [36:20].

Сам термін «приєднувальна конструкція» як текстова одиниця вперше був уведений у науковий обіг Л.Щербою й відтоді став загальноживаним [37:80-81]. У цій роботі під ПК будемо розуміти двокомпонентну одиницю, що належить до рівня тексту, поділену зовнішнім розділовим знаком (найчастіше – крапкою) на дві частини – автосемантичне базове висловлення (далі – БВ) і синсемантичну приєднану частину (далі – ПЧ). При цьому ця друга частина (яка формально є окремим реченням) приєднується до першої приєднувальним сполучниковим засобом, який є омонімічним підрядному або сурядному (далі – ПСЗ), що зумовлює легкість її синтаксичного виділення [3:31; 9; 39:26; 42:21; 43:11-12]. Наприклад: (1) «*Ти повинна вийти на сцену – там твоє місце*^{БВ}. А^{ПСЗ} *все інше на ньому*^{ПЧ}» (Сенічкін Р., «Фейсбук», 2012 р.).

У наведеному прикладі до БВ («*Ти повинна вийти на сцену – там твоє місце*») за допомогою ПСЗ «А» приєднується уточнювальна інформація – ПЧ («*все інше на ньому*»).

Донедавна лінгвісти тлумачили ПК дуже широко й ототожнювали її як з приєднанням на рівні речення (вставними/вставленими структурами, відокремленнями, прикладками, безсполучниковими або ускладненими реченнями [1:80; 6:9-14; 17:141, 34:82]), так і одиницями рівня тексту (складному синтаксичному цілому (далі – ССЦ), стародавнім ланцюговим нанизуванням, конструкціями чужої мови, причинно-наслідковими комплексами, діалогічними єдностями, парцеляцією тощо) [29; 31; 41]. Цю проблему вдалося в основному вирішити після появи вказаних вище монографій, дисертацій і багатьох статей, у яких були розглянуті роль і місце ПК у системі одиниць текстового рівня.

Розвиваючи два основні підходи до вивчення приєднання (як синтаксичний зв'язок і як стилістичний засіб), дослідники текстових одиниць приділили багато уваги граматичним основам ПК (її лінгвістичному статусу, межах і засобам поєднання частин [9; 31; 42]), а також зосередились на її стилістичних особливостях [3; 9]. Проте, незважаючи на численні

дослідження, присвячені з'ясуванню статусу різних видів приєднування та парцеляції, крапку в цьому питанні ставити ще рано, оскільки і в деяких теоретичних працях останніх років, і в навчальних посібниках продовжується ототожнення двох прямо протилежних синтаксичних процесів – парцеляції та приєднування, а також ПК із ПСЗ і єдності питання-відповідь [15:113; 40:204]. Крім того, ще не закрита дискусія щодо кількості компонентів ПК. Тому видається необхідним знов повернутися до проблеми ролі та місця ПК у системі приєднування та поставити бар'єр між ПК і суміжними синтаксичними явищами.

Ми належимо до тих дослідників, які вважають, що ПК є тільки одним із видів приєднування, тобто поняттям більш вузьким: [31:12,15; 30], а до приєднування зараховують широке коло структур: вставні / вставлені конструкції та речення, прикладки, парантези, відокремлення (рівень речення) й ПК, безсполучникові структури (текстовий рівень) [3:34; 9; 44:13].

Для більш чіткого усвідомлення місця й ролі ПК із ПСЗ у системі мови та мовлення розглянемо детально її статичні (облігаторні) та динамічні (факультативні) параметри. До статичних параметрів ПК відносять двокомпонентність її побудови, провідну роль першої (автосемантичної) та підпорядкованість другої (синсемантичної) частини (відповідно, БВ і ПЧ), скріплення частин ПСЗ, їхній фіксований порядок (залежна – завжди у постпозиції) та відкритість структури ПК для подальших приєднань. До динамічних параметрів відносяться: кількість ПЧ у межах одної ПК, контактна/дистантна позиція ПЧ, своєрідність ПСЗ (повторюваність / відсутність повторюваності), наявність факультативних елементів у складі ПК (ремарка, слова-модифікатори, розмір ПЧ тощо).

До визначення кількості компонентів ПК у сучасній лінгвістиці сформувалося два відмінних погляди. Послідовники першого уподібнюють її з другою, залежною частиною [3:47], інші (до яких належимо і ми) переконують, що поняття «ПК» має охоплювати обидві частини (і БВ, і ПЧ) [9; 15:51].

Говорячи про наявність двох компонентів ПК (ведучого та залежного) ми не маємо на увазі, що інвентар кожної ПК складається лише з двох одиниць, оформлених окремими «реченнями» – по одній для БВ і ПЧ. І перший, і другий компонент можуть мати в своєму складі кілька частин. У наведеному прикладі (своєрідне графічне оформлення якого повністю збережене) цілих 18 ПЧ!

(2) *«Просто зазирнемо у альтернативну реальність^{БВ}. Якби^{ПЧ1}. Якби 300 строковиків-нацгвардійців, яких чомусь залишили самих боронити леговище в Гостомелі, кинули зброю, побачивши десантників, і втекли^{ПЧ2}.*

Якби Тетяна Чорновіл не вивезла в машині ракети від протитанкового комплексу «Стугна» і не підбила перший танк на трасі під Броварами^{ПЧ3}. Якби тисячі добровольців не пішли за зброєю і не кинулися грудьми боронити Київ^{ПЧ4}.

Якби невідомий герой не втримав дамбу в Козаровичах і ворог її захопив і вода Київського моря не залила Демидів^{ПЧ⁵}. Якби прості люди не чинили опір і не наводили артилерію на ворожі колони^{ПЧ⁶}.

Якби льотчики не злетіли у небо, залишивши авіацію під ворожими ракетами^{ПЧ⁷}.

Якби чинна влада таки посадила генерала Марченка і він не поїхав рятувати Миколаїв^{ПЧ⁸}.

Якби ворог прорвався за Миколаїв і доліз до Умані^{ПЧ⁹}.

Якби тероборона Сум не замкнула ворога на Сумщині і колони дійшли до Києва^{ПЧ¹⁰}.

Якби

військові і добровольці не втримали Чернігіє^{ПЧ¹¹}.

Якби

генерал Кривонос не заблокував для ворога Жуляни^{ПЧ¹²}.

Якби

мільйони людей не віддавали на армію останнє^{ПЧ¹³}.

Якби

не безіменні і полегли вже герої з усіх тих сіл і містечок, де ворог чекав на квіти, а одержав вогонь^{ПЧ¹⁴}.

Якби

не наші друзі, які прийняли мільйони біженців і давали танки, солярку

і снаряди, коли не було зрозуміло, встоїть Україна чи ні^{ПЧ¹⁵}.

Якби

все вирішувала одна героїчна особа, яку телеграм-канал радує чудовими рейтингами, вирішувала все сама^{ПЧ¹⁶}.

Якби^{ПЧ¹⁷}.

І коли ви все зважите на вагах,
чесно і без політичних симпатій,
то одразу відчуете вагу того,

про що не кажуть у Єдиному марафоні, і надзвичайну легкість того,
чому надають великої ваги^{ПЧ¹⁸}». (Василь Зима, «Фейсбук», 2.04.2023 р.).

Розглядаючи розмір ПЧ, лінгвісти вирізняють такі її різновиди: 1) прості (словоформи, словосполучення, структурно подібні до еліптичної предикативної одиниці, повної предикативної одиниці) та 2) складні (з кількома предикативними одиницями у формі складного речення або секвенції – цілої низки речень) [3:57]. Приклад 2 є ПК, у якій відношення між БВ і багатокomпонентною ПЧ подібне до мішаної супідрядності в складнопідрядному реченні (далі – СПР).

Розглянувши смислові відношення між БВ і ПК, ми зробили висновок, що найважливішим при визначенні семантично-синтаксичних зв'язків між їхніми частинами є ПСЗ. Основною визначенням відношень у структурі ПК стало спостереження В. Виноградова щодо виконання сполучниками ширшого кола функцій при поєднанні частин одиниць тексту, ніж при поєднанні частин СПР. Отже, притаманні частинам СПР відношення

(об'єктні, атрибутивні, обставинні) у підрядних приєднувальних реченнях перетворюються на значення додаткової інформації й оцінки. За нашими спостереженнями, у ПК ці значення вже повністю переважають.

Узявши за основу принцип встановлення семантичних відношень між частинами ПК [3:94; 43:1], ми виділили змістові доміанти адитивності й оцінки, які поділили на такі групи смислових відношень між БЧ і ПЧ: 1) додаткової інформації, уточнення; 2) гіпотези, висновку; 3) причини, наслідку; 4) протиставлення та перелічення.

За своєю семантикою значення додаткової інформації й уточнення подібні (основа подібності – сема непевності, сумніву, часто виражена ПЧ. Однак ці значення мають і відмінні риси: а) першому значенню відповідає розповідний тип висловлення, а другому – завжди питальний; б) також можливе позначення різного ступеня точності додаткової інформації, у той час як для значення уточнення завжди характерні сумнів і непевність; в) різняться вони і синтаксичною позицією у ССЦ. Уточнення у вигляді питання – це завжди спонування до відповіді. Відповідно, постпозитивне розташування ПК з цим значенням в ССЦ є нетиповим через незавершеність акту комунікації.

ПК зі значеннями причини та наслідку можна поділити на дві групи: причинно-наслідкову (з різними відтінками реалізації: підстава – наслідок / результат, спонування – наслідок, пояснення – наслідок, умова – наслідок) і наслідково-причинову. Різниця між цими значеннями очевидна: у першій групі причина, подана в першій частині, має свій закономірний результат у вигляді наслідку, у другій – наслідок, викладений у першій частині, зумовлено причиною другої частини. Таким чином, напрям зумовленості тут є прямо протилежним.

Значення гіпотези та висновку також подібні за своєю семантикою. Проте попри певні значеннєві паралелі, є й відмінності, які базуються не тільки на змістовому, але й на більш надійному формальному критерії – розташуванні в межах ССЦ. Для ПК зі значенням гіпотези характерна або ініціальна, або медіальна позиція в ССЦ (з метою підтвердження / спростування повідомлюваної в ній інформації). У той час як для ПК зі значенням висновку закономірним є завершувати ССЦ, тобто (перед)кінцева позиція. ПК з цим значенням часто включають у себе додаткову причинно-наслідкову семантику, яка становить їхню ще одну характерну рису, не характерна для значення гіпотези. Таким чином, для значення висновку більш характерна чисто катафорична функція.

Значення перелічення і протиставлення легко ідентифікується. Однорідні полісиндетичні структури ритмізують усе висловлення та створюють ефект спонтанності, який характерний для усного мовлення [3:129].

Варто наголосити, що головним у визначенні відношень між компонентами ПК виступає приєднувальний зв'язок, а всі інші тільки накладаються (додаються) до нього.

Отже, ПК є складним семантико-синтаксичним цілим з різноманітною структурою та може виражати різноманітні відтінки значень, а отже має багатий стилістичний потенціал і зможе надати усним і

письмовим повідомленням школярів більшої експресивності та виразності.

У рамках дослідження нами було проаналізовано чинні навчальні програми з української мови (як профільний рівень, так і рівень стандарту) [28; 36] на предмет обсягу матеріалу з текстової проблематики, який пропонується до засвоєння учням 10 – 11 класів. У пояснювальній записці до програми профільного рівня наголошується, що метою профільного навчання державної мови є формування «інтелектуально розвиненої ... мовної особистості, яка вільно володіє виражальними засобами сучасної української літературної мови, її стилями, різновидами, жанрами в усіх видах мовленнєвої діяльності (аудіювання, читання, говоріння, письмо)», а завдання включають «вироблення мовного смаку шляхом розширення лінгвістичного (філологічного) світогляду; ... оволодіння різноманітними стратегіями і тактиками ефективної комунікації, ... оволодіння уміннями ... зіставляти мовні явища і факти, коментувати, критично оцінювати їх під кутом зору нормативності, відповідності сфері й ситуації спілкування» [36:4–5]. Такий розвиток мовного чуття, смаку, усвідомленої мовної поведінки та вільне володіння виражальними можливостями сучасної літературної мови можливі лише при опануванні учнями усім багатством її синтаксичних засобів, включаючи ті, які виходять за рамки речення, тобто на текстовому рівні.

Однак чинна програма з державної мови для загальноосвітніх навчальних закладів (профільний рівень) приділяє вивченню понять лінгвістики тексту та засобам експресивного синтаксису незначну увагу (максимум 1–2 уроки) [36:68–69]. Унаслідок цього дуже поверхово вивчаються складне синтаксичне ціле, стилістичні функції абзацу та періоду, сурядні та підрядні сполучники як засоби зв'язку в тексті, гіпертекст і дискурс. Такі текстові одиниці, як ГК і парцельоване речення не розглядаються взагалі. І це в програмі для профільного навчання української мови (філологічний напрям, профіль – українська філологія). Якщо ж взяти рівень стандарту (програму з державної мови для загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання), то в ній розгляд вищезазначених понять не передбачений взагалі [28].

У германістиці серед науковців і досі спостерігається негативне ставлення до використання в усному та писемному мовленні текстових одиниць, які розглядаються як відхилення від норми: «Мало хто з письменників використовує подібні конструкції свідомо. Одні з них, напевно, підпадають під вплив діалекту або розмовної мови, інші – імітують французький порядок слів» [47:384]. Відносячи приєднування та парцеляцію до негативних проявів синтаксису, вчені вбачають у них погрозу структурі речення, кваліфікують їх як нормативно та стилістично «незадовільні», «фрагментарні», а їхнє графічне оформлення – розукрупнення крапкою на письмі – вважається пунктуаційною помилкою. Виникнення подібних утворень зумовлюється не лише помилковим використанням просодики, але й невмінням розрізняти елементи речення [38:404, 446; 46:230].

У радянській лінгвістиці також порушення структурної схеми

речення розглядалось як різновид синтаксичних [25:125; 8:160] або мовленнєвих помилок [24]. Альтернативною точкою зору є твердження, згідно з яким використання нетипових для нормативного мовлення синтаксичних моделей є типовим для усного невимушеного мовлення [20:400] і пов'язане з природною імітацією останнього на письмі [13:280].

Аналогічною є думка і багатьох шкільних методистів – вживання учнями конструкцій на кшталт приєднувальної вважається помилковим і стилістично неправильним, а нечисленних методичних розробок щодо ознайомлення школярів старших класів із ПК замало [32].

З такою точкою зору не можна повністю погодитись, оскільки школярі інтуїтивно використовують подібні структури в усному мовленні та своїх творчих письмових роботах. Крім того, ПК займає чинне місце й активно вживається як в художній, так і публіцистичній літературі, допомагаючи донести до співрозмовника / читача інформацію в найбільш стислій формі з акцентом на ремі повідомлення. З цього приводу письменник Сергій Жадан так писав про свій стиль спілкування / кореспонденції: *«Іноді я намагаюся згадати, що писав друзям пару років тому? Знаходжу ті листи за допомогою пошуковика, перечитую, жахаюсь – так, ніби нічого не змінилось, так, ніби час зупинився: ... рваний стиль, рубані речення, мінімум почуттів, мінімум емоцій, максимум поспіху та знервованості»* [12].

Таким чином, було б доцільним ознайомити учнів зі структурними, семантичними та прагматичними особливостями ПК і навчити де та коли їх доцільно вживати. У рамках текстоцентричного підходу це сприяло б оволодінню учнями головними видами виступів перед публікою (монолог, дискусія, полеміка, дебати тощо), допомагало б розвитку ораторського мистецтва (удосконаленню вживання таких експресивних виражальних засобів сучасної української літературної мови як ПК, лексичний / синтаксичний паралелізм тощо), умінню редагувати тексти різних жанрів, де фіксуються порушення синтаксичних і пунктуаційних норм [36:20, 70] і надавало б учнівським творам останньому стислість, жвавість, виразність, динаміку й експресивне забарвлення.

Висновки. Під ПК ми розуміємо двокомпонентну одиницю, що належить до рівня тексту, поділену зовнішнім розділовим знаком (частіше всього крапкою) на дві фіксовано розташовані частини – автосемантичне БВ і синсемантичну ПЧ). Друга частина (ПЧ), оформлена окремим реченням, з'єднується з першою за допомогою ПСЗ, який і зумовлює легкість її синтаксичного виділення.

ПЧ часто несе більш важливу, актуальну інформацію, ніж БВ і виконує прагматичну функцію інформування, яка конкретизується у виявлених семантичних значеннях додаткової інформації/уточнення, гіпотези/висновку, причини/наслідку, протиставлення/перелічення.

Аналіз чинних програм з державної мови для учнів 10–11 класів як рівня стандарту, так і філологічного напрямку показав, що вивчення такого явища як приєднання зовсім не передбачено. Однак учні хоча й інтуїтивно, але використовують їх у своїх письмових роботах, а розмовній

мові ПК мають дуже широкий вжиток. Крім того, ПК є досить вживаними у сучасній літературній мові та є синтаксичною мовленнєвою універсалиєю. Тому ми пропонуємо вивчати ПК як засіб експресивного синтаксису на уроках мови в контексті навчання створення письмових робіт, тому що знання цієї одиниці експресивного синтаксису стане в нагоді школярам на бінарних уроках з мови та літератури при філологічному аналізі художніх творів різних жанрів. Це в свою чергу допомагатиме формуванню зазначених у програмах умінь зіставляти мовні явища та факти, критично оцінюючи їх з точки зору нормативності, відповідності сфері / ситуації спілкування, а також сприятиме розвитку мовного чуття, смаку та вільному володінню виражальними можливостями сучасної літературної мови, включаючи ті синтаксичні одиниці, які виходять за рамки речення.

Перспективи подальших досліджень вбачаються в розробці методології навчання ПК на уроках української мови та відповідного комплексу тренувальних вправ.

Література

1. Андриевская А. А. Явление «сепаратизации» в стилистическом синтаксисе французской художественной прозы. *Филологические науки*. 1968. № 3. С. 77–83.
2. Бахтін М. Проблема тексту в лінгвістиці, філології та інших гуманітарних науках. *Слово. Знак. Дискурс. Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст.* / за ред. М. Зубрицької. Львів : Літопис, 1996. С. 318–323.
3. Богдан В. В. Синтактика, семантика, прагматика англійських приєднувальних конструкцій і складних речень з підрядним зв'язком : монографія. Донецьк : «ЛАНДОН-XXI», 2011. 263 с.
4. Валгина Н. С. Теория текста : уч. пособие для студ. Москва : Логос, 2004. 280 с.
5. Воробйова О. П. Текстові категорії і фактор адресата. Київ : Вища школа, 1993. 200 с.
6. Гаибова М. Т. Присоединительные конструкции и их стилистические функции в художественной прозе (на материале английского языка) : автореф. дис. канд. филол. наук: 10.02.04. Москва, 1973. 21 с.
7. Гальперин И. Р. Текст как объект лингвистического исследования. Изд. 4-е, стереотипное. Москва : КомКнига, 2006. 144 с.
8. Григорьев А. К. Ошибки в речи метаязыковой личности. *Язык и мышление: Психологические и лингвистические ошибки. Материалы Всероссийской научной конференции*. Москва, Пенза : Пензенский ИПК и ПРО, 1991. С. 159–160.
9. Дмитренко В. А. Структура, семантика и функции союзных форм связи в смысловых миниатюрах в современном английском языке. *Вісник Харківськ. нац. ун-ту*. Харьков, 2002. № 572. С. 87–93. (Серія «Романо-германська філологія»).
10. Єщенко Т. А. Лінгвістичний аналіз тексту : навч. посіб. для студентів. Київ : Академія, 2009. 264 с.
11. Загнітко А. П. Лінгвістика тексту : навч. посіб. Київ : Академія, 2009. 264 с.
12. Жадан Сергій. Кореспонденція. URL : <http://tsn.ua/analitika/korespondenciya-293105.html> (дата звернення: 21.07.2023).
13. Иванчикова Е. А. Парцелляция, ее коммуникативно-экспрессивные и синтаксические функции. *Русский язык и советское общество*. Москва : Наука, 1968. С. 277–301.

14. Колегаева И. М. Текстовая парадигма: микро-, макро-, мега-, гипер- и просто текст. *Записки з романо-германської філології*. Одеса, 2008. № 20. С. 70–79. URL : <http://dspace.onu.edu.ua:8080/handle/123456789/4430> (дата звернення: 21.07.2023).
15. Коцюбовська Г. А. Приєднувальні конструкції: функціонально-текстовий аспект : дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Дніпропетровський національний університет. Дніпропетровськ, 2002. 188 с.
16. Кочан І. М. Лінгвістичний аналіз тексту : навч. посіб. Київ : Знання, 2008. 423 с.
17. Кроть Д. Т. Граматико-стилістична характеристика відокремлених означень у мові М. Коцюбинського. *У майстерні художнього слова*. Київ, 1965. С. 133–150.
18. Крупа М. Лінгвістичний аналіз художнього тексту: посібник для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів. Тернопіль : Підручники і посібники, 2010. 496 с.
19. Кухаренко В. А. Інтерпретація тексту : навчальний посібник для студентів старших курсів факультетів англійської мови. Вінниця : Нова Книга, 2004. 272 с.
20. Крючков С. Е. О присоединительных связях в современном русском языке. *Вопросы синтаксиса современного русского языка*. Москва : Госучпедгиз, 1950. С. 397–411.
21. Лотман Ю. М. Структура художественного текста. Москва : Искусство, 1970. 384 с.
22. Ляпон М. В. Смысловая структура сложного предложения и текст. К типологии внутритекстовых отношений : монографія. Москва : Наука, 1986. 201 с.
23. Науменко А. М. Філологічний аналіз тексту (Основи лінгвопоетики) : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Вінниця : НОВА КНИГА, 2005. 416 с.
24. Немытченко Н. Ю., Бугакова Л. О. Основные типы речевых ошибок в письменной речи детей младшего школьного возраста. URL : http://www.univer.omsk.ru/trudy/fil_ezh/n2/butakov...2001 (дата звернення: 21.07.2023).
25. Панов М. Н., Сукунов Х. Х., Эмба Н. Б. Фонетические, морфологические и синтаксические ошибки в русской речи учащихся национальных школ. Москва : НИИ нац. школ МО РСФСР, 1989. 155 с.
26. Проблемы варьирования языковых единиц. Материалы к спецкурсам и спецсеминарам / Авторы сост. И.В. Арнольд и др. Киев, 1990. 199 с.
27. Проблемы текстуальной лингвистики / под. ред. В. А. Бухбиндера. Киев, 1983. 160 с.
28. Програма. Українська мова для загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання, 10–11 класи, рівень стандарту, 2017. 42 с. URL : <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv> (дата звернення: 21.07.2023).
29. Пустовар О. В. Номінативний і комунікативний аспекти парцеляції в сучасній німецькій мові : автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Донецьк, 2006. 19 с.
30. Реферовская Е. А. Лингвистические исследования структуры текста. Ленинград : Наука, 1983. 216 с.
31. Ринберг В. Л. Конструкции связного текста в современном русском языке. Львов : Высшая школа, 1987. 168 с.
32. Рыбакова Г. Н. Ознакомление школьников старших классов с присоединительными конструкциями. *Русский язык в школе*. 1977. № 6. С. 61–65.
33. Селиванова Е. А. Основы лингвистической теории текста и коммуникации. Київ : ЦУЛ, Фитосоціоцентр, 2002. 336 с.
34. Топчий Л. М. До питання про приєднування як різновид синтаксичного зв'язку. *Слов'янські мови та літератури: матеріали міжнар. наук.-практ. конф.*

Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Філологія. Одеса, 2020. С. 81–83.

35. Тураева З. Я. Лингвистика текста на исходе второго тысячелетия. *Вісник Київськ. лінгвістичного ун-ту.* 1999. № 2. Т. 2. С. 17–25.

36. Українська мова, 10–11 класи. Програма для профільного навчання учнів загальноосвітніх навчальних закладів. Філологічний напрям, профіль – українська філологія, 2017. 84 с. URL : <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv> (дата звернення: 21.07.2023).

37. Щерба Л. В. О частях речи в русском языке. *Избранные работы по русскому языку.* Москва : Учпедгиз, 1957. С. 63–84.

38. Birk N. P., Birk G. B. Understanding and Using English. 5th ed. New York : Odyssey Press, 1999. 518 p.

39. Bohdan V. An Isolated Connective Word as a Characteristic Feature of an Expressive Rheme. *Іноземна мова у професійній підготовці спеціалістів: проблеми та стратегії: матеріали III міжнар. наук.-практ. інтернет-конф.*, 15 лют. 2019 р. Кропивницький : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2019. С. 26–28.

40. Bohdan V. V. On the Issue of the Linguistic Status of Adjoining Constructions and Dialogical Units. *Мова і соціум: етнокультурний аспект: матеріали IX міжнар. наук. інтернет-конф.*, 11 листопада 2022 р.: зб. Публікацій / за ред. С. Глазової. Бердянськ : БДПУ, 2022. С. 204–206.

41. Bohdan V. On the Problem of Differentiation between an Adjoining Construction and a Parcelled Sentence. *Іноземна мова у професійній підготовці спеціалістів: проблеми та стратегії: матеріали V міжнар. наук.-практ. інтернет-конф.*, 21 лют. 2022 р. Кропивницький : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2022. С. 113–115.

42. Bohdan V. Supra-Sentence Units from the Standpoint of the Theory of Speech Acts Act. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету: зб. наук. ст. Серія «Філологічні науки»* / за ред. В. А. Зарви. Бердянськ : БДПУ, 2017. Вип. XIII. С. 21–26.

43. Bohdan V. The Evolution of an Adjoining Construction in the 16th – 21st Centuries. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету: зб. наук. ст. Серія «Філологічні науки»* / за ред. В. А. Зарви. Мелітополь : Видавничий будинок ММД, 2018. Вип. XVII. С. 9–16.

44. Bohdan V. The Typology of Syntactic Means of Expressiveness Used on the Ukrainian Social Networking Sites. *Медіакартини світу: формування особистості під впливом медіа: матеріали V міжвуз. наук. конф.*, 11 травня 2023 р.: зб. наукових доповідей. Бердянськ–Запоріжжя : БДПУ, 2023. С. 10–13.

45. Dijk T. A., van. Strategies of discourse comprehension. London : Academic Press, 1983. 418 p.

46. Obdycke J. B. Harper's English Grammar. New York : Popular Library, 1965. 286 p.

47. Schneider W. Stilistische deutsche Grammatik. Basel, Freiburg, Wien, 1959. 522 s.

References

1. Andrievskaya, A. A. (1968). *Yavlenie «separatizatsii» v stilisticheskom sintaksise frantsuzskoi khudozhestvennoi prozy* [The phenomenon of “Separatization” in the Stylistic Syntax of French Fiction]. *Filologicheskie nauki – Philological Sciences*, 3, 77–83 [in Russian].

2. Bakhtin, M. (1996). *Problema tekstu v lnhvistytsi, filolohii ta inshykh humanitarnykh naukakh* [The problem of the text in linguistics, philology and other

humanities]. In: M. Zubritskaya (Ed.) Slovo. Znak. Dyskurs. Antolohiya svitovoi literaturno-krytychnoi dumky XX st. – Word. Sign. Discourse. An Anthology of World Literary and Critical Thought of the 20th Century. Lviv: Litopys, 318–323 [in Ukrainian].

3. Bohdan, V. V. (2011). *Syntaktyka, semantyka, prahmatyka anhlomovnykh pryednuvalnykh konstrukttsii i skladnykh rechen z pidriadnym zviazkom: monohrafiia* [Syntaxics, Semantics and Pragmatics of English Language Adjoining Constructions and Composite Sentences with Subordinate Connection]. Donetsk : «LANDON-XXI» [in Ukrainian].

4. Valgina, N. S. (2004). *Teoriya teksta* [Text Theory] : uch. posobie dlya stud. Moscow : Logos [in Russian].

5. Vorobyova, O. P. (1993). *Tekstovi katehorii i faktor adresata* [Text Categories and Addressee Factor]. Kyiv : Vyshcha shkola [in Ukrainian].

6. Gaibova, M. T. (1973). *Prisoedinitelnye konstrukttsii i ikh stilisticheskie funktsii v khudozhestvennoi proze (na materiale angliiskogo yazyka)* [Adjoining Constructions and Their Stylistic Functions in Fiction (On the Material of the English Language)]. Abstract of doctoral thesis. Moscow [in Russian].

7. Galperin, I. R. (2006). *Tekst kak obekt lingvisticheskogo issledovaniya* [Text as an Object of Linguistic Research]. (4th ed.). Moscow : KomKniga [in Russian].

8. Grigoriev, A. K. (1991). *Oshibki v rechi metazykovoi lichnosti* [Mistakes in the Speech of a Metalinguistic Personality]. Psikhologicheskie i lingvisticheskie oshibki. Materialy Vserossiyskoy nauchnoy konferentsi – Language and Thinking: Psychological and Linguistic Errors. Proceedings of the All-Russian scientific conference. Moscow, Penza : Penzensky IPK i PRO, 159–160 [in Russian].

9. Dmitrenko, V. (2002). *Struktura, semantika i funktsii soyuznykh form svyazi v smyslovykh miniaturakh v sovremennom angliiskom yazyke* [The structure, Semantics and Functions of Conjunctional Forms of Connection in Semantic Miniatures in Modern English]. Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu. Seriiia «Romano-hermanska filohiia» – The Journal of V. N. Karazin National University, 572, 87–93 [in Russian].

10. Yeshchenko, T. A. (2009). *Linhvistychnyi analiz tekstu* [Linguistic Analysis of a Text]: textbook. Kyiv : Akademiya [in Ukrainian].

11. Zahnitko, A. P. (2009). *Lingvistyka tekstu* [Text Linguistics] : textbook. Kyiv : Akademiya [in Ukrainian].

12. Zhadan, S. (2013). *Korespondentsiya* [Correspondence]. Retrieved from : <http://tsn.ua/analitika/korespondencya-293105.html> [in Ukrainian].

13. Ivanchikova, E. A. (1968). *Parcellyatsiya, yee kommunikativno-ekspresivnye i sintaksicheskie funktsii* [Parcellation, Its Communicative, Expressive and Syntactic Functions]. Russkiy yazyk i sovetskoe obshchestvo – The Russian Language and Soviet society. Moscow: Nauka, 277–301 [in Russian].

14. Kolegaeva, I. M. (2008). *Tekstovaya paradigma: mikro-, makro-, mega-, giper- i prosto tekst* [Textual Paradigm: Micro-, Macro-, Mega-, Hyper-, and Plain Text]. Zapiski z romano-hermanskoj filohii – Writings in Romance-Germanic Philology, 20, 70–79. Retrieved from: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/handle/123456789/4430> [in Russian].

15. Kotsyubovska, H. A. (2002). *Pryednuvalni konstrukttsii: funktsionalno-tekstovyy aspekt* [Adjoining Constructions: Functional and Textual Aspect]. (Doctoral thesis). Dnipropetrovsk : Dnipropetrovsk National University [in Ukrainian].

16. Kochan, I. M. (2008). *Lingvistychnyy analiz tekstu* [Linguistic Analysis of a Text] : textbook. Kyiv : Znannia [in Ukrainian].

17. Krot, D. T. (1965). *Hramatyko-stylistychna kharakterystyka vidokremlyenykh oznachen u movi M. Kotsiubynskoho* [Grammatical and Stylistic Characteristics of Separated Attributes in M. Kotsiubynskyi's Language]. U maisterni khudozhnoho slova – In the Workshop of an Artistic Word. Kyiv, 133–150 [in Ukrainian].

18. Krupa, M. (2010). *Lingvistychnyi analiz khudozhnoho tekstu* [Linguistic Analysis

of a Work of Fiction Text] : textbook. Ternopil : Pidruchnyky i posibnyky [in Ukrainian].

19. Kukhareno, V. A. (2004). *Interpretatsiya tekstu* [Interpretation of a Text] : textbook. Vinnytsia : Nova Knyha [in Ukrainian].

20. Kryuchkov, S. E. (1950). *O prisoyedinitelnykh svyazyakh v sovremennom russkom yazyke* [On the Adjoining Connections in Modern Russian]. *Voprosy sintaksisa sovremennogo russkogo yazyka – The Issues of Syntax of the Modern Russian Language*. Moscow : Gosuchpedgiz, 397–411 [in Russian].

21. Lotman, Yu. (1970). *Struktura khudozhestvennogo teksta* [The Structure of a Fiction text]. Moscow : Iskustvo [in Russian].

22. Lyapon, M. (1986). *Smyslovaya struktura slozhnogo predlozheniya i tekst. Tipologii vnutretekstovykh otnosheniy: monografiia* [The Semantic Structure of a Complex Sentence and a Text. On the Typology of Intratext Relations]. Moscow: Nauka [in Russian].

23. Naumenko, A. (2005). *Filolohichniy analiz tekstu (Osnovy linhvopoetyky)* [Philological Analysis of a Text (Basics of Linguopoetics)] : textbook. Vinnytsia : Nova Knyha [in Ukrainian].

24. Nemytchenko, N. Yu., Butakova, L. O. (2001). *Osnovnye tipy rechevykh oshybok v pismennoy rechi detey mladshogo shkolnogo vozrasta* [The Main Types of Speech Errors in the Written Speech of Junior School Age Children]. Retrieved from: http://www.univer.omsk.ru/trudy/fil_ezh/n2/butakov...2001 [in Russian].

25. Panov, M. N., Sukunov, Kh. Kh., Ekba, N. B. (1989). *Foneticheskie, morfologicheskie i sintaksicheskie oshibki v russkoy rechi uchashchikhsya natsionalnykh shkol* [Phonetic, morphological and syntactic errors in the Russian speech of students at national schools]. Moscow : NII natsionalnykh shkol MO RSFSR [in Russian].

26. Arnold, I. V. et. al. (Eds.). (1990). *Problemy varyatsii yazykovykh yedinit. Materialy k spetskursum i spetsseminaram* [The Problems of Variation of Language Units. Materials for special courses and special seminars]. Kyiv, 199 [in Russian].

27. Bukhbinder, V. A. (Ed.). (1983). *Problemy tekstualnoy linhvistyky* [The problems of textual linguistics]. Kyiv [in Russian].

28. Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. (2017). *Prohrama. Ukrayinska mova dlya zahalnoosvitnikh navchalnikh zakladiv z ukrayinskoyu movoyu navchannya, 10–11 klasy, rivin standartu* [Programme. Ukrainian Language for General Educational Institutions with Ukrainian as the Language of Instruction, Grades 10–11, Level of Standard]. Retrieved from : <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv> [in Ukrainian].

29. Pustovar, O. (2006). *Nominatyvnyi i komunikatyvnyi aspekty parceliatsii v suchasniy nimetskii movi* [Nominative and Communicative Aspects of Parcellation in Modern German]. (Doctoral thesis). Donetsk [in Ukrainian].

30. Referovska, Ye. (1983). *Lingvisticheskiye issledovaniya struktury teksta* [Linguistic Studies of a Text Structure]. Leningrad : Nauka [in Russian].

31. Rynberg, V. L. (1987). *Konstruksii svyaznogo teksta v sovremennom russkom yazyke* [Connected Text Constructions in Modern Russian]. Lvov : Vysshaya shkola [in Russian].

32. Rybakova, H. N. (1977). *Oznakomlenie shkolnikov starshikh klassov s prisoyedinitelnymi konstruksiyami* [Familiarization of Senior Form Students with Adjoining Constructions]. Russian language at school – The Russian Language at School, 6, 61–65 [in Russian].

33. Selivanova, E. A. (2002). *Osnovy lingvisticheskoy teorii teksta i kommunikatsii* [Fundamentals of Linguistic Theory of a Text and Communication]. Kyiv : TSUL, Fitosotsiotzentr [in Russian].

34. Topchii, L. M. (2020). *Do pytannya pro priiednyvannya yak riznovid syntaksychnoho zviazku* [On the Issue of Adjoining as a Type of Syntactic Connection].

Slovyanski movy ta literary: Proceedings of the international scientific and practical conference. Naukovyy visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Filolohiia – International Humanitarian University Herald. Odesa, 2020, 81–83 [in Ukrainian].

35. Turaeva, Z. Ya. (1999). *Lingvistika teksta na iskhode vtorogo tysyacheletiya* [Text Linguistics at the End of the Second Millennium]. Visnyk Kyivskoho linhvistichnoho universytetu – Messenger of Kyiv National Linguistic University, 2, Vol. 26, 17–25 [in Russian].

36. Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. (2017). *Ukrayinska mova, 10–11 klasy. Programa dia profilnoho navchannia uchniv zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv, filolohichni napriam, profil – ukrainska filolohiia* [The Ukrainian Language, Grades 10–11. Programme for Specialised Training of Students at General Secondary Educational Institutions. Philological Direction, the Main Subject – Ukrainian Philology]. Kyiv. Retrieved from : <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv> [in Ukrainian].

37. Shcherba, L. V. (1957). O chastyakh rechi v russkom yazyke [On the Parts of Speech in the Russian Language]. *Izbrannye raboty po russkomu yazyku* – Selected Works on the Russian Language (c. 63-84). Moscow : Uchpedgiz [in Russian].

38. Birk, N. P., & Birk, G. B. (1999). *Understanding and Using English* (5th ed.). New York : Odyssey Press [in English].

39. Bohdan, V. V. (2019). *An Isolated Connective Word as a Characteristic Feature of an Expressive Rheme*. Inozemna mova u profesiyniy pidhotovtsi spetsialistiv: problemy ta stratehiyi: Materialy III mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii – A Foreign Language in Professional Training of Specialists: Problems and Strategies: 15 February 2019. Kropyvnytskyi : RVV KDPU im. V. Vynnychenka, 2019, 26–28 [in English].

40. Bohdan, V. V. (2022). *On the Issue of the Linguistic Status of Adjoining Constructions and Dialogical Units*. In: S. Hlazova (Ed.) *Mova i socium: etnokulturnyi aspekt: Materialy IX mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi internet konferentsii – Language and Society: Ethnocultural Aspect*, 11 November 2022. Berdiansk : BSPU, 204-206 [in English].

41. Bohdan, V. V. (2022). *On the Problem of Differentiation between an Adjoining Construction and a Parcelled Sentence*. Inozemna mova u profesiyniy pidhotovtsi spetsialistiv: problemy ta stratehiyi: Materialy IX mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi internet konferentsii – A Foreign Language in Professional Training of Specialists: Problems and Strategies, 21 February 2022. Kropyvnytskyi : RVV KDPU im. V. Vynnychenka, 113-115 [in English].

42. Bohdan, V. V. (2017). *Supra-Sentence Units from the Standpoint of the Theory of Speech Acts Act*. In: V. A. Zarva (Ed.), *Naukovi zapysky Berdianskoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu*. Seriiia "Filolohichni nauky": zbirnyk naukovykh statei – Scientific Papers of Berdyansk State Pedagogical University. Series: Philological Sciences, XII, 21-26 [in English].

43. Bohdan, V. V. (2018). *The Evolution of an Adjoining Construction in the 16th–21st Centuries*. In: V. A. Zarva (Ed.), *Naukovi zapysky Berdianskoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu*. Seriiia "Filolohichni nauky": zbirnyk naukovykh statei – Scientific Papers of Berdyansk State Pedagogical University. Series: Philological Sciences, XVII, 9–16 [in English].

44. Bohdan, V. V. (2023). *The Typology of Syntactic Means of Expressiveness Used on the Ukrainian Social Networking Sites*. Mediakartyna svitu: formuvannia osobystosti pid vplyvom media: Materialy V mizhvuzivskoi naukovo konferentsii – The Media Picture of the World: Personality Formation under the Influence of the Media, 11 May 2023: zbirnyk naukovykh tez. Berdiansk–Zaporizhzhia : BSPU, 10–13 [in English].

45. Dijk, T. A., van. (1983). *Strategies of discourse comprehension*. London : Academic Press [in English].

46. Obdycke, J. B. (1965). *Harper's English Grammar*. New York : Popular Library [in English].

47. Schneider, W. (1959). *Stilistische deutsche Grammatik*. Basel, Freiburg, Wien [in English].

АНОТАЦІЯ

Активний мовний та інтелектуальний розвиток учнів старших класів, їхнього творчого мислення, мовного чуття і смаку, усвідомленої мовної поведінки та умінь, мовленнєвого самовдосконалення неможливі без опанування усім багатством виражальних можливостей сучасної літературної мови, включаючи синтаксичні засоби, які виходять за рамки речення.

Проте у методиці навчання мови ще недостатньо представлені способи, прийоми та методи формування образного й емоційного писемного мовлення школярів, розвитку їхнього красномовства, навичок редагування текстів, що зумовлює потребу в удосконаленні системи вивчення текстоутворювальних категорій та закономірностей побудови тексту, яка б включала методику вивчення одиниць експресивного синтаксису взагалі та приєднувальної конструкції (ПК) зокрема.

У роботі представлена характеристика структурних і семантичних особливостей ПК, з метою розробки оптимальної методології навчання цієї текстової одиниці експресивного синтаксису на уроках української мови. Облігаторними параметрами ПК є фіксована двокомпонентна побудова (перша – базове висловлення (БВ), друга – підпорядкована їй приєднана частина (ПЧ), прикріплена приєднувальним сполучним засобом (ПСЗ). Факультативними параметрами є: кількість ПЧ у межах ПК, контактна / дистантна позиція ПЧ, своєрідність ПСЗ (повторюваність або її відсутність), наявність необов'язкових елементів у складі ПК.

Нами виділено такі групи смислових відношень між БЧ і ПЧ: додаткової інформації й уточнення, гіпотези та висновку, причини та наслідку, протиставлення та перелічення.

Проаналізовано шкільні програми з української мови (і профільний рівень, і рівень стандарту стандарту) на предмет обсягу матеріалу з текстової проблематики, який пропонується до засвоєння учням 10 – 11 класів і обґрунтовано доцільність вивчення ПК на уроках української мови.

Ключові слова: *приєднувальна конструкція, базове висловлення, приєднувальний сполучний засіб, приєднана частина, засіб експресивного синтаксису, синтаксична норма, пунктуаційна норма.*